

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Голова Вченої ради
факультету/інституту
соціології і права

«_____» _____ 20__ р.

ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ІСПИТУ

**третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
для здобуття наукового ступеня доктор філософії**

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 03 Гуманітарні науки

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 033 Філософія

Ухвалено Вченою радою факультету соціології і права
(протокол від _____ 20__ р. № __)

Київ
КПІ ім. Ігоря Сікорського
2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова Вченої ради

факультету Інституту
соціології і права

« » 20 р.

ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ІСПИТУ

**третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
для здобуття наукового ступеня доктор філософії**

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 03 Гуманітарні науки

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 033 Філософія

Ухвалено Вченою радою факультету
соціології і права
(протокол від 01.04 2019 р. № 8)

ВСТУП

Метою програми вступного іспиту на третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти для здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю – 033 Філософія є викладення основних вимог щодо його проведення в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», надання вступникам вичерпної інформації стосовно обсягу навчального матеріалу, який виноситься на іспит, критеріїв його оцінювання та форми проведення. Ці дані необхідні для забезпечення повноцінної підготовки для вступу в аспірантуру.

Метою вступного іспиту є з'ясування рівня знань та вмінь, необхідних вступникам для опанування ними освітньо-професійних програм третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти та роботи над дисертацією на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю – 033 Філософія.

Завданнями вступного іспиту є: оцінювання теоретичної підготовки вступників з фахових дисциплін; виявлення рівня їх аналітичних здібностей, вміння узагальнювати теоретичну інформацію; оцінювання спроможності вступників до послідовного, логічного та аргументованого викладення навчального матеріалу та власних думок; готовності до засвоєння нових методів і заглибленої професійної підготовки у сфері філософії; визначення здатності застосовувати набуті знання в дослідницькій діяльності.

Дана Програма складається зі Вступу, Основного викладу, в якому надано повний перелік навчального матеріалу, що виноситься на вступний іспит, рекомендованої літератури та Прикінцевих положень, в яких описано критерії оцінювання відповідей вступників та наведено приклад типового екзаменаційного білета.

Формування питань, що виносяться на іспит, базується на виокремленні найбільш суттєвих знань у методологічній, загальнотеоретичній та практико-орієнтованих сферах наукового пізнання. Змістовне наповнення вступного іспиту включає в себе розділи з наступних дисциплін:

- 1) **«Історія філософії»;**
- 2) **«Онтологія», «Теорія пізнання», «Зміст і форми філософського вчення про розвиток»;**
- 3) **«Соціальна філософія», «Філософська антропологія», «Філософія культури».**

Вступний іспит проводиться **в усній формі** за екзаменаційними білетами. У процесі відповіді на запропоновані питання необхідно продемонструвати володіння понятійним апаратом; знання основних теоретичних підходів, законів, протиріч; вміння виявити їх роль у пізнанні предмету дослідження.

Кожний екзаменаційний білет містить **3 теоретичні питання: по 1 питанню** з кожного блоку дисциплін, що включається до складу вступного іспиту.

1. ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ

1.1. Філософія, коло її проблем і роль в суспільстві

Походження і джерела філософії. Особливості філософії у порівнянні із міфом, релігією, мистецтвом і наукою. Філософія і філософствування. Смысловиттєві чинники філософствування. Природа філософських проблем, їх зв'язок із фундаментальними проблемами людського буття. Своєрідність філософського пізнання. Філософія і наука. Сцієнтизм і антисцієнтизм.

Світогляд як відношення «людина-світ». Структура, риси, суспільно-історичний характер світогляду, його роль в житті суспільства. Історичні типи світогляду. Філософський світогляд. Предмет і функції філософії. Головні теми філософських думок.

1.2. Основи історії філософії

Філософія та історія філософії. Значення першоджерел при знайомстві з предметом філософського знання. Історія філософії як сходження до вершин людського самопізнання. Єдність і різноманітність історико-філософського процесу. Історичні зміни предмета філософії. Принципи періодизації історії філософії та головні специфічні риси кожної з її епох. Проблема «Сходу» та «Заходу» у компаративістському контексті.

1.3. Філософія Стародавнього світу

Ведична філософська спадщина. Ортодоксальні та неортодоксальні філософсько-релігійні школи Стародавньої Індії. Проблема позбавлення людини від страждань у філософії Стародавньої Індії. Філософські вчення Стародавнього Китаю: конфуціанство, даосизм, легізм та моїзм.

1.4. Антична філософія

Передфілософія Еллади. Гомер, Гесіод, орфіки. До сократичний період в історії філософії Стародавньої Греції: мілетська школа, Геракліт з Ефесу, елейати, піфагореїзм, вчення Анаксагора, атомізм Левкіппа і Демокріта, погляди Емпедокла. Мудрість як безпосереднє джерело щастя у тлумаченні античної філософії. Морально-етична проблематика у творчості Сократа, Платона, Арістотеля, Епікура. Філософія еллінізму: кініки, спептицизм, стоїцизм, неоплатонізм. Проблеми соціальної філософії в античності.

1.5. Філософія Середньовіччя та доби Відродження

Нові умови розвитку філософії: від політеїзму до монотеїзму. Розвиток християнства в Західній Європі. Релігійний характер філософських пошуків.

Гріх, спокута і спасіння людини як предмет філософських роздумів і вірувань. Апологетика, патристика, схоластика. Теологія і теософія. Містика і схоластика. Проблема співвідношення віри і розуму, цінностей земного життя і потойбічного, єдності душі і тіла, двоїстості істини. Зміст християнського милосердя. Августин Блаженний, Фома Аквінський, П'єр Абеляр. Основні регіони розвитку середньовічної філософії: Західна Європа, Візантія, мусульманський Схід.

Основний зміст епохи Відродження та його відбиття у філософському антропоцентризмі. Гуманізм і проблеми цілісної людської індивідуальності. Н. Кузанський про людину як центр космічної ієрархії буття. Геліоцентризм Н. Коперніка. Пантеїзм Дж. Бруно. Реформація як зміна духовно-моральної мотивації людини до праці. М. Лютер, Ж. Кальвін. Значення національної мови і народних традицій в становленні гуманістичного світобачення. Соціальні теорії: Н. Макіавеллі, Т. Мор, Т. Кампанелла.

1.6. Філософія Нового часу XVI-XVIII ст.

Формування нової парадигми філософствування. Наукова революція XVII століття та проблема метода пізнання. Критика середньовічної схоластики та пошуки продуктивного методу пізнання. Сенсуалізм і раціоналізм як альтернативні засади пізнавального процесу. Емпіричний метод Ф. Бекона. Механістичний матеріалізм Т. Гоббса. Раціоналізм Р. Декарта.

Проблема субстанції: Р. Декарт, Б. Спіноза, В. Лябніц. Монізм, дуалізм, плюралізм.

Новий соціальний ідеал людини у філософії Просвітництва. Свобода, вибір і необхідність. Творчість людини і особистісний вимір її буття.

Соціальні погляди. Концепція суспільного договору Т. Гоббса, Дж. Локка, Ж.Ж. Руссо. Французькі матеріалісти про людину як складну машину. Вади механістичної картина світу.

1.7. Німецька філософія Нового часу

Місце німецької філософії в історії філософської думки. Коперніканський переворот І. Канта в філософії. Належність людини до двох світів. Природа і свобода. Теоретичний та практичний розум. Діяльно-творча основа буття у філософії Й.Г. Фіхте. Суб'єктивна діалектика. Філософія тотожності Ф.В.Й. Шеллінга. Філософія Г.В.Ф. Гегеля: протиріччя між системою та методом; людина як суб'єкт духовної діяльності. Закономірності становлення сутності людини. Діалектика.

Антропологічний матеріалізм Л.Фейєрбаха. Людина як природна, чуттєво-тілесна істота. Чуттєвість і розум. Спілкування та існування людської сутності. Туїзм. Любов як основа спілкування. Універсальність людини.

1.8. Історія української філософії

Поняття національної філософії. Об'єкт та предмет історії української філософії. Джерела української філософської культури. Становлення християнського світогляду в Київській Русі X-XII ст.

Просвітництво в Україні (XV-поч.XVI ст.) Києво-Могилянська академія як осередок розвитку філософії в Україні. Проблема світу і людини в філософії професорів Академії. С. Яворський, Ф. Прокопович, Г. Кониський. Проблема людини і людського щастя у філософських роздумах К. Сковороди. Ідея «сродної праці». Український романтизм. М. Гоголь, М. Костомаров, Т. Шевченко. П. Юркевич: дух і свідомість, вчення про ідею, аналіз процесу пізнання. «Філософія серця» Г. Сковороди і П. Юркевича.

Проблема звільнення людини і нації у творах мислителів Кирило-Мефодіївського братства. Розробка антропологічного принципу та ідея суспільного прогресу у творчості І. Франка, М. Драгоманова, Лесі Українки, М. Грушевського.

Концепція національної еліти в історіософії В.Липинського та політології Д.Донцова. Д.Чижевський про чинники формування української духовності.

Українське філософське відродження 60-х років XX ст. Розвиток філософії в Україні у 60 – 90-х рр. XX ст.

1.9. Марксистська філософія

Філософія К. Маркса і Ф. Енгельса. Відчуження: походження, різновиди, сутність, шляхи подолання. Проблема свободи і цілісного розвитку людини. Сутність матеріалістичного розуміння історії. Концепція соціально-історичної практики і суспільної свідомості.

Розробка марксистської філософії В.І. Леніним. Вчення про матерію, свідомість, пізнання, діалектику. Джерела і дві лінії російської філософії – релігійно-ідеалістична і революційно-демократична. Антропоцентризм, історіософія. Ідея всеєдності Вл. Соловйова. Моральна спрямованість, життєво-практична орієнтація російської філософії, її тісний зв'язок із публіцистикою та художньою літературою.

1.10. Філософія другої половини XIX – XX ст.

Основні напрями світової філософії XX століття. Неопозитивізм та його форми. О. Конт, Г. Спенсер, Дж. Міл, Л. Вітгенштайн, К. Поппер, Т. Кун, П. Фейєрабенд. Антираціоналістична установка філософії життя. Волюнтаризм А. Шопенгауера. Воля до влади, смерть Бога, ідея надлюдини Ф. Ніцше. Людське життя як культурно-історичний процес: В. Дільтей.

Психоаналіз і неофрейдизм З. Фрейда, К. Юнга, Е. Фромма. Неотомізм. Е. Жільсона, Ж. Марітена, К. Войтили. Філософська антропологія М. Шелера, Г. Плеснера, А. Гелена. Феноменологія Е. Гуссерля. Життєвий світ як основа суб'єктивності. Екзистенційна філософія. С. К'єркегор, К. Ясперс, А. Камю, Ж.-П. Сартр. Фундаменталістська онтологія М. Гайдеггера.

Філософська герменевтика Г. Гадамера, П. Рікьора. Комунікативна філософія К.-О. Апеля і Ю. Габермаса. Філософія постмодерну М. Фуко, Ж. Дерріда. Неопрагматизм і комунітаризм Р. Рорті.

2. ОНТОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ ПІЗНАННЯ, ЗМІСТ І ФОРМИ ФІЛОСОФСЬКОГО ВЧЕННЯ ПРО РОЗВИТОК

2.1.Онтологія

Онтологія, її основні проблеми та категоріальні визначення. Типи онтологій. Виникнення і філософський смисл проблеми буття, її історичне усвідомлення.

Співвідношення категорій: буття, суще, реальність, дійсність. Основні форми буття. Діалектика буття. Буття процесів, речей і станів природи. Вчення про субстанцію як визначення онтологічних основ і способу буття світу. Матеріалістичний та ідеалістичний монізм.

Формування науково-філософського поняття матерії. Сучасна наука про складність організації матерії та її властивості. Поняття «світ» і «картина світу». Буденна та наукова картина світу, їх відмінність та історично мінливий характер. Сучасні наукові моделі світу.

Рух, простір і час як форми існування матерії. Критерії субординації форм розвитку матерії. Головні концепції розвитку. Діалектика і метафізика про процесуальність буття і світу.

Специфіка і різноманітність вимірів людського буття. Дві концепції буття людини у світі: субстанціалістська та екзистенціальна. Проблема смислу людського буття. Буття як свобода. Головні аспекти самореалізації людини: смертність та вічність.

Духовні виміри буття і проблема свідомості в філософії. Поняття: дух, духовність, душа, ментальність. Духовна діяльність та її особливості. Проблема ідеального. Духовне-практичне перетворення дійсності.

Походження та сутність свідомості як філософська проблема. Античне, європейське і модерне розуміння свідомості. Генезис свідомості. Свідомість як субстанція, свідомість як відображення дійсності. Свідомість та самосвідомість. Філософська рефлексія. Інтуїція. Свідоме і несвідоме. З. Фрейд про безсвідоме.

Свідомість і мова. Мова і дискурс. Інтеграційні моделі комунікації. Свідомість індивідуальна і суспільна. Форми суспільної свідомості: політична, правова, моральна, релігійна, естетична. Феномен революційної свідомості. Свідомість і міф. Сучасні українські міфи суспільної свідомості. Проблема ідентичності.

2.2. Теорія пізнання

Пізнання в контексті людського існування. Проблема визначення меж людського пізнання і самопізнання. Зростання і поглиблення знань як результат пізнавальної діяльності. Перехід від незнання до знання і від нього до практики як основний зміст пізнавальної діяльності людини.

Суб'єкт і об'єкт пізнання, їх неподільність. Види пізнавальної діяльності: чуттєве і раціональне, емпіричне і теоретичне. Значення практики для пізнання. Творчість як конструктивний принцип пізнання. Сенсуалізм, раціоналізм і прагматизм як альтернативи науково-філософському розумінню сутності пізнавального процесу.

Проблема істини у філософії і науці. Характеристики істини. Істина як процес, результат та передумова перманентного розвитку пізнавального процесу. Критика постмодерністського заперечення істини. Догматизм і релятивізм як неадекватне пізнання. Проблема помилковості у пізнанні. Принципи перевірки знання: верифікація, фальсифікація, фалібілізм, критичний раціоналізм.

Наука в сучасному небезпечному світі та її соціальні функції. Роль парадигм в науці. Ідеали і норми наукового знання. Етика науки. Свобода і відповідальність вченого.

Логіка, методологія і методи наукового пізнання. Емпіричне, теоретичне, експериментальне дослідження і відповідні методи. Евристичний потенціал наукової методології.

Специфіка соціального пізнання. Проблема об'єктивної істини у соціальному пізнанні. Соціальна прогностика і футурологія. Проблематизація майбутнього.

Тема 2.3. Зміст і форми філософського вчення про розвиток

Загальні ознаки і людський критерій розвитку. Діалектика як вчення про розвиток. Принципи діалектики: загального зв'язку, розвитку, детермінізму, історизму, системності, цілісності. Категорії діалектики: причина і наслідок, одиничне і загальне, необхідність і випадковість, сутність і явище, форма і зміст, можливість і дійсність, частина і ціле, елемент і система.

Основні закони діалектики: взаємного проникнення протилежностей, взаємного переходу кількісних і якісних змін, заперечення заперечення. Різноманітність історичних форм діалектики та її філософських антиподів - софістики, еклектики, метафізики.

Розвиток у природі і розвиток у суспільстві. Поступальний характер розвитку, його спрямованість. Прогрес і регрес

Розвиток і самоорганізація. Синергетика як теорія самоорганізації і напрям загальнонаукових програм дослідження складних систем з проблематизацією упорядкування структурних елементів у відкритих фізичних, біологічних, соціальних, когнітивних, екологічних тощо системах.

3. СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ; ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ; ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ

3.1. Соціальна філософія

Предмет та функції соціальної філософії. Філософське розуміння суспільства та його будови. Суспільство як сукупність людей та їхніх взаємовідносин. Суспільство як форма соціального життя. Проблема інтерсуб'єктивності, співпраці, взаєморозуміння. Соціальна дія. Суб'єкт соціальної дії. Типи соціальної дії.

Проблема суспільної системності: О. Конт, К. Маркс, М. Вебер, П. Сорокін, Д. Белл, Н. Луман, Н. Шельскі. Елементи структури суспільства та їхні функції.

Діяльність людини як специфічний спосіб існування соціального. Матеріальне та ідеальне в суспільстві.

Виробництво матеріальних благ і виробництво людини. Співвідношення продукування речей, ідей, людей. Продуктивні сили суспільства. Людина як головна продуктивна сила. Виробничі відносини. Форми власності, панування, організації і управління виробництвом. Виробництво, обмін, розподіл і споживання матеріальних і духовних благ.

Потреби, інтереси і цілі людей як мотивація матеріального і духовного виробництва. Професіоналізм, компетентність і покликання.

Взаємозв'язок економічної, соціальної, політичної та духовної сфер життя людей. Роль держави, соціальних інституцій і громадськості у творенні соціального світу. Проблема легітимації форм панування.

Соціальна структура суспільства. Історичні форми спільності людей.

Суспільство і природа. Природа як необхідна передумова існування людини і людства, самосуцтєвості і джерело людської активності. Еволюція поглядів на ставлення людини до природи: від синкретизму людини і природи до панування над природою. Залежність визначення елементів системи «людина – природа» від релігійної картини світу. Зв'язок духовно-практичного ставлення людей до природи від уявлень про її невичерпність. Проблема природозбереження.

Сучасний філософський дискурс про релігійно-моральні і світоглядні засади ставлення людини до природи: благоговіння перед життям А.Швайцера, вчення про біосферу і ноосферу В.Вернадського, принцип відповідальності Г.Йонаса, новий гуманізм Римського клубу.

Обмеження суто утилітарного ставлення до природи. Гуманізація світу природи.

Культурно-світоглядні засади сучасної екологічної ситуації. Актуальні екологічні стратегії. Екологічний імператив.

Народонаселення як суб'єкт історичного процесу. Демографія – наука про народонаселення. Демографічна ситуація в Україні.

3.2. Філософська антропологія

Філософська антропологія як дисципліна в системі філософського знання і як течія філософської думки. Філософська антропологія як методологія гуманітарних наук. Проблема людини в філософії. Концепції походження людини: еволюційна, теологічна, космічна, натуралістична і антропосоціогенезу. Людина як єдність вітального, соціального і духовного. Внутрішня конфліктність людини. Обмеженість біологізаторської та соціологізаторської редукції сутності людини.

Проблема сенсу, цінності і самоцінності людського життя у духовному досвіді людства. Витоки та історичні долі філософського гуманізму. Ідея цілісної людини як вираз сенсу людського життя. Сутність людини та її існування.

Свобода і гуманізм. Життя людини в соціумі і проблема соціальної справедливості.

Тема життя і смерті в філософії. Самоцінність людського життя і право людини на гідне життя. Біологічні і соціальні межі життя. Смерть і безсмертя. Перспективи людини і людства.

Актуальні проблеми людини і людства на початку XXI століття.

3.3. Філософія культури

Філософські засади проблеми культурогенезу. Філософія культури в структурі філософського знання. Типологія культур. Проблема співвідношення культури та цивілізації. Циклічні та лінійні концепції розуміння культури-цивілізації. Діалог культур. Етнонаціональні ідентичність культури в умовах глобалізації. Мультимедійні характеристики сучасної інформаційної культури.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ІСПИТУ

1. Соціальні умови формування філософії.
2. Основні функції філософії.
3. Світогляд, його структура та історичні типи.
4. Історія філософії в системі філософського знання.
5. Особливості давньоіндійської філософії: школи, напрямки, течії.
6. Основні філософські школи Стародавнього Китаю.
7. Вчення про логос та соціально-етичні погляди Геракліта.
8. Атомістичне вчення Демокріта і Епікура.
9. Філософські погляди Платона.
10. Метафізика Аристотеля.
11. Основні напрямки та школи елліністичної філософії.
12. Патристика і схоластика в філософії епохи Середньовіччя.
13. Філософсько-релігійне вчення Ф. Аквінського.
14. Філософські ідеї доби Відродження.
15. Соціально-політична теорія Н. Макіавеллі.
16. Філософія Ф. Бекона.
17. Вчення про метод Р. Декарта.
18. Емпіризм і раціоналізм у філософії Нового часу.
19. Філософські погляди Т. Гоббса: ідея соціально-правової держави.
20. Критична філософія І. Канта.
21. Суб'єктивний ідеалізм Й. Фіхте.
22. Об'єктивний ідеалізм Г. Гегеля.
23. Філософія Ф. Шеллінга.
24. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха.
25. Позитивізм та його різновиди.
26. Філософія життя.
27. Волонтаризм А. Шопенгауера.
28. Прагматизм як філософський напрям.

29. Екзистенційна філософія про свободу людини.
30. Філософія Г. Сковороди.
31. Філософія української національної ідеї.
32. «Філософія відчаю та абсурду» С. Кіркегора.
33. Екзистенціальна аналітика М.Гайдеггера.
34. Філософія, історія, історія філософії у концепції К. Ясперса.
35. Вчення про буття, ніщо, вибір, відповідальність і свободу в філософії Ж.Сартра.
36. Археологія знання М. Фуко.
37. Філософія деконструкції Ж. Дерріда.
38. Філософія постмодернізму (французький, італійський, американський проект).
39. Російська філософія: головні риси.
40. Об'єкт та предмет історії української філософії.
41. Основні методологічні проблеми дослідження історії української філософії.
42. Загальна характеристика розвитку філософської думки Київської Русі.
43. Зміст та основні ідеї твору Іларіона Київського «Слово про Закон, Благодать та Істину».
44. Розвиток філософської думки в Україні XV ст.
45. Основні напрямки розвитку філософської думки в Києво-Могилянській Академії.
46. Філософія Г.С.Сковороди: загальна характеристика.
47. Український романтизм: філософія і світогляд.
48. Українська академічна філософія XIX ст.: основні напрямки розвитку.
49. Філософія П.Юркевича: вчення про ідею та «філософія серця».
50. Суспільно-політична та філософська думка в українській літературі та публіцистиці другої половини XIX – початку XX ст.
51. Філософські погляди Д.Чижевського.
52. Розвиток української філософії у 60-90-х рр. XX ст.
53. Проблема буття в філософії.
54. Проблема свідомості в філософії.
55. Пізнання як предмет філософського аналізу.
56. Філософське вчення про розвиток.
57. Філософські проблеми антропогенезу.
58. Біологічне і соціальне в людині.
59. Діалектика буття та небуття.
60. Кількість та якість як онтологічні категорії.
61. Онтологічний зміст категорії «міра».
62. Проблема причинності: детермінізм та індетермінізм.
63. Проблема співвідношення частини та цілого: принцип системності.
64. Структурні рівні буття.
65. Моделі єдності світу у сучасній онтології.
66. Рух як атрибут буття. Рух та розвиток. Основні моделі розвитку.
67. Простір і час. Основні просторово-часові рівні буття.
68. Метафізика та онтологія: проблема взаємозв'язку.
69. Предмет та основні проблеми теорії пізнання.
70. Основні теоретико-пізнавальні стратегії: історія та сучасність.
71. Поняття та основні характеристики знання.
72. Мова і пізнання. Функції мови у процесі пізнання.
73. Свідомість як об'єкт гносеологічних досліджень. Онтологічний статус явищ свідомості та проблема ідеального у пізнанні.
74. Чуттєве та раціональне у пізнанні. Поняття досвіду.
75. Поняття істини (онтологічний, гносеологічний, логіко-семантичний та ціннісний аспекти).
76. Практика як критерій істини.
77. Предмет та функції соціальної філософії.
78. Основні засади філософського розуміння суспільства.
79. Форми організації суспільного життя.
80. Суспільство і природа.
81. Сучасна екологічна ситуація.
82. Філософія історії.

83. Лінійні та нелінійні моделі історії.
84. Філософські проблеми антропосоціогенезу.
85. Соціальна стратифікація: специфіка, виміри, соціальна мобільність.
86. Суспільне виробництво як соціально-філософська категорія.
87. Соціальні інститути та їх роль у житті суспільства.
88. Соціальна філософія Франкфуртської школи.
89. Філософська антропологія як дисципліна в системі філософського знання і як течія філософської думки.
90. Комунікативна діяльність.
91. Поняття «світ людини» та «життєсвіт».
92. Мова та свідомість.
93. Культура як предмет філософського пізнання. Інтегративна функція культури.
94. Поняття культурно-історичного процесу.
95. Культура та цивілізація: співвідношення понять та феноменів.
96. Проблема культури як діалогу культур.

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

Критерії оцінювання

Критерії оцінювання відповіді вступника враховують повноту та правильність відповіді, а також здатність вступника узагальнювати отримані знання; застосовувати універсальні, загальні та специфічні наукові методи, аналізувати, інтерпретувати та розмірковувати, спираючись на філософські концепції, демонструючи володіння понятійним апаратом та дотримуючись принципів історизму й єдності теоретичного та практичного в осмисленні проблеми; чітко, послідовно та обґрунтовано презентувати власну відповідь.

Підсумкова оцінка визначається за результатами комплексної перевірки знань вступника. (табл.1.).

Таблиця 1. Рейтинг балів за відповідь на кожне питання

Вид завдання	Кількість балів, які може отримати апірант
Питання 1	40 балів
Питання 2	30 балів
Питання 3	30 балів
Всього	100 балів

Рейтинг балів, отриманих за відповідь на 1 питання наведено в табл. 2.

Таблиця 2. Рейтинг балів, отриманих за відповідь на 1. Питання

Кількість балів відповідь на питання	Обґрунтування
40	Вступник виявив всебічні та глибокі знання навчального матеріалу з дисципліни; проявив творчі здібності в представленні власних аргументованих суджень щодо філософської проблеми, сформульованої у питанні, в логічному, чіткому, стислому викладі матеріалу.
30	Вступник надав вичерпну відповідь, вільно оперував вивченим матеріалом, правильно відтворював логіку філософського дискурсу, встановлював причинно-наслідкові зв’язки, спираючись на корпус категорій, але при цьому допускав неточності й незначні помилки.

20	Вступник у цілому самостійно відтворював навчальний матеріал теми, виявляв розуміння філософської термінології, надавав загальну характеристику проблеми, виокремлюючи певні фактори та процеси; встановлював причинно-наслідкові зв'язки, використовуючи посилання на основні ідеї мислителів різних історико-філософських періодів. Між тим, у засвоєнні програмного матеріалу виявлені прогалини, у відповіді на питання допущені помилки, неправильні формулювання.
10	Вступник не впорався з виконанням завдань, фрагментарно відтворював незначну частину навчального матеріалу (20-30%), розкрив лише основні аспекти проблеми. У відповіді була відсутня належна аргументація, допущено суттєві помилки у висновках.
0	Немає відповіді, або відповідь не вірна.

Рейтинг балів, отриманих за питання 2 та 3 наведено в табл. 3.

Таблиця 3. Рейтинг балів, отриманих за відповіді на 2. та 3. Питання

Кількість балів за відповідь на 2 або 3 питання	Обґрунтування
30	Вступник виявив всебічні та глибокі знання навчального матеріалу з дисципліни; проявив творчі здібності в представленні власних аргументованих суджень щодо філософської проблеми, сформульованої у питанні, в логічному, чіткому, стислому викладі матеріалу.
20	Вступник надав вичерпну відповідь, вільно оперував вивченим матеріалом, правильно відтворював логіку філософського дискурсу, встановлював причинно-наслідкові зв'язки, спираючись на корпус категорій, але при цьому допускав окремі помилки чи неправильні формулювання.
10	Вступник не впорався з виконанням завдань, фрагментарно відтворював незначну частину навчального матеріалу (20-30%), розкрив лише основні аспекти проблеми. У відповіді відсутня належна аргументація, допущено суттєві помилки у висновках тощо.
0	Немає відповіді, або відповідь не вірна.

Таблиця 4. Рейтингова оцінка за шкалою ECTS

Значення Q	Рівень засвоєння навчального матеріалу
100...95	«відмінно»
94...85	«дуже добре»
84...75	«добре»
74...65	«задовільно»
64...60	«достатньо»
0...59	«незадовільно»

ЛІТЕРАТУРА

- Надольний І.Ф. Філософія: Навч. посіб / І.Ф. Надольний. – К.: Вікар, 1999. – 624 с.
- Бичко І.В. Філософія. Курс лекцій: Нав. посібник для студентів вузів / І.В. Бичко та ін. - К.: Либідь, 1994. – 576 с.

3. Вступ до філософії: Історико-філософська пропедевтика: Підручник / За ред. Г.І. Волинки. – К.: Вища школа, 1999. – 624 с.
4. Тарасенко М.Ф. Історія філософії України: Підруч. / М.Ф. Тарасенко. – К.: Либідь, 1994. – 416 с.
5. Философский энциклопедический словарь. – М.: ИНФА, 1997.
6. Чанышев А.Н. Курс лекций по древней и средневековой философии: / А.Н. Чанышев// Учеб. пособие для вузов. – М.: Высш.школа, 1981. – 374 с.
7. Хрестоматия по философии. Учебное пособие. Издание второе, переработанное и дополненное. – М.: Гардарики, 1997. – 576 с.
8. Бичко А.К. Історія філософії. А.К. Бичко, І.В. Бичко, В.Г. Табачковський // Підручник. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.
9. История философии: Запад - Россия - Восток (книга первая. Философия древности и средневековья). – М.: “Греко-латинский кабинет”, 1996. – 448 с.
10. Нестеренко В.Г. Вступ до філософії: онтологія людини / В.Г. Нестеренко // Навчальний посібник для студентів вищих учбових закладів. – К.: Абрис, 1995. – 336 с.
11. Причепій Є.М. Філософія: посібник для студентів вищих навчальних закладів / Є.М. Причепій – К.: Академія, 2001. – 576 с.
12. Дулуман Є. К. Філософська пропедевтика. / Є.К. Дулуман // Курс лекцій. – Донецьк: І П Ш І „Наука і освіта”, 2008. – 180 с.

Електронні підручники

(доступ надається в мережі НТУУ «КПІ»: бібліотека, навчальні корпуси, гуртожитки)

1. Бичко І.В. Філософія як історія філософії: підручник / І. В. Бичко; за ред. В. І. Ярошовця. – К.: ЦУЛ, 2010. – 648 с.
http://culonline.com.ua/Books/Filisofiya_Bichko_druk.pdf#toolbar=0
2. Додонов Р.О. Філософія. Кредитно-модульний курс: навчальний посібник / за ред. Р. О. Додонova, Л. І. Мозкового. – К.: ЦУЛ, 2009. – 456 с.
<http://culonline.com.ua/Books/FILOSOFIYA%20KMK-Mozgoviy.pdf#toolbar=0>
3. Горлач М.І. Основи філософських знань. Філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство: підручник / М. І. Горлач – К.: ЦУЛ, 2008. – 1028 с.
http://culonline.com.ua/Books/Osnov_filosof_Gorlach.pdf#toolbar=0
4. Введение в философию. Кредитно-модульный курс (учебно-методическое пособие для студентов-заочников) / под. ред. Л. Н. Никитина. – К.: ЦУЛ, 2008. – 272 с.
http://culonline.com.ua/Books/Vvedenie_v_filosof-Nikitin.pdf#toolbar=0
5. Губар О. М. Філософія: інтерактивний курс лекцій: навчальний посібник / О. М. Губар – К.: ЦУЛ, 2007. – 416 с.
<http://culonline.com.ua/Books/Filosofia-Gubar.pdf#toolbar=0>
6. Подольська Є. А. Філософія: підручник / Є. А. Подольська. – К.: Фірма «Інкос», ЦУЛ, 2006. – 704 с.
<http://culonline.com.ua/Books/Filosofia-Podolska.pdf#toolbar=0>

Першоджерела

1. Августин А. Исповедь./ А. Августин. Пер. с лат. М.Е. Сергеевко. Вступит. ст.статья А.А. Столярова. – М.: Изд-во “Ренессанс”, СП ИВО – СиД, 1991– 488 с.
2. Антология мировой философии. В 4-х т. /Ред. – сост. и авт. вступ. ст. В.В.Соколов. – Т.1: Философия древности и средневековья. – М.: Мысль, 1969. – 397 с.; Т.2. – 776 с.
3. Аристотель. Метафизика / Аристотель // Соч.: В 4 т. / Ред. В.Ф.Асмус. – М., 1983. – Т.1 – 550 с.
4. Аристотель. Политика / Аристотель // Там же. Т.4. – С.375-644
5. Бекон Ф. Новый Органон / Ф.Бекон // Соч.: В 2 т. / Сост., общ.ред и вступит статья А.Л. Субботина. – М., 1978. – Т.2. – С.5-214.
6. Бердяев Н.А. Истоки и смысл русского коммунизма./ Н.А. Бердяев – YMCA – PRESS, 1955 г. – М.: Наука, 1990. – 224 с.
7. Бердяев Н.А. Философия свободы. Смысл творчества./ Н.А. Бердяев – М.: Изд-во «Правда», 1989. – 607 с.
8. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста. / В.И. Вернадский Сост. М.С. Бастракова. – М.: Наука, 1988. – 520 с.
9. Винниченко В. Відродження нації./ В. Винниченко – К.: Політвидав України, 1990. – 348 с.

10. Г'юм Д. Трактат про людську природу: Спроба запровадження експеримент. методу міркувань про об'єкти моралі / Д. Г'юм За ред. та передм. Е.К. Мосснера; З англ пер. П. Насада. – К.: Вид. дім “Всесвіт”, 2003. – 552 с.
11. Гадамер Г.-Г. Істина і метод / Г.-Г. Гадамер. // Пер. з нім. О. Мокровольського, М. Кушніра – К.: Юніверс, 2000. – Т.1. – 464 с., Т.2. – 478 с.
12. Гегель Г.В.Ф. Основи філософії права, або Природне право і державознавство / Г.В.Ф. Гегель. // Пер. з нім. Р.Осадчука та М.Кушніра. – К.: Юніверс, 2000. – 336 с.
13. Гегель Г.В.Ф. Энциклопедия философских наук. / Г.В.Ф. Гегель. // Т. 1. Наука логики. – М.: Мысль, 1974. – 452 с.
14. Гоббс Т. Левіафан / Т.Гоббс // Пер. з англ. – К., Дух і Літера, 2000 – 606 с.
15. Грушевський М. Нарис історії Київської землі від смерті Ярослава до кінця XIV ст./ М. Грушевський – К.: Наук. думка, 1991. – 541 с.
16. Гьосле В. Практична філософія в сучасному світі /В. Гьосле// Пер. з нім., примітки та післямова Анатолія Єрмоленка. – К.: Лібра, 2003 – 248 с.
17. Декарт Р. Рассуждения о методе / Р. Декарт // Сочинения в 2 т. / Сост., ред, вступ.ст. В.В. Соколова. – М.: Мысль, 1989. - Т.1. – С.250-296.
18. Драгоманов М.П. Вибране (... мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні) / М.П. Драгоманов// Упоряд. та авт. іст-біогр. нарису Р.С. Міщук, примітки Р.С. Мішука, В.С. Шандри. – К.: Либыдь, 1991. – 688 с.
19. Дюркгейм Е. О разделении общественного труда. / Е.О. Дюркгейм// Пер. с фр. А.Б. Гофмана, примечания В.В. Сапова. – М.: Канон, 1996. – 432 с.
20. Енгельс Ф. Анти-Дюринг / Ф.Енгельс // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. - Т. 20.
21. Енгельс Ф. Діалектика природи / Ф. Енгельс // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. - Т. 20.
22. Енгельс Ф. Людвіг Фейербах і кінець класичної німецької філософії / Ф. Енгельс // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. - Т. 21.
23. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації. / Г. Йонас// Пер. з нім. А. Єрмоленка. – К.: Лібра, 2001. – 400 с.
24. Камю А. Бунтующий человек. / А.Камю // Философия. Политика. Искусство: Пер. с фр. – М.: Политиздат, 1990. – 415 с. – (Мыслители XX века).
25. Кант І. Критика практичного розуму / І. Кант // Пер. з нім., прим. та післямова І. Бурковського; наук.ред. А. Єрмоленко – К.: Юніверс, 2004. – 240 с.
26. Кант І. Критика чистого розуму / І. Кант // Пер. з нім. та приміт. І. Бруковського. – К.: Юніверс, 2000. – 504 с.
27. Лейбниц Г. Монадология / Г. Лейбниц// Сочинения: В 4-х т. (Ред. кол. М.Б. Митин и др.) – М. Мысль, 1982. – Т.1. – С. 413–429.
28. Ленін В.І. До питання про діалектику / В.І. Ленін // Повне збір. тв. – Т. 29.
29. Ленін В.І. Карл Маркс /В.І. Ленін // Повне збір. тв.. – Т.26.
30. Ленін В.І. Матеріалізм і емпіріокритицизм / В.І. Ленін // Повне збір. тв.. – Т.18.
31. Липинський В. Листи до братів-хліборобів про ідею і організацію українського монархізму. / В. Липинський // Писані 1919-1920 р. Відень, 1926.
32. Локк Дж. Опыт о человеческом разуме / Дж. Локк // Соч.: В 3 т. - (Ред. и авт. вступ. ст. И.С. Нарский). – М.: Мысль, 1988. – Т.1 – 622 с.
33. Локк Дж. Два трактата о правлении / Дж. Локк - М.: Мысль, 1988.. – Т. 3. – С. 135–406.
34. Мак'явеллі Нікколо. Флорентійські хроніки; Державець / Н. Мак'явеллі. // Пер. з іт. А. Перепадя. – К.: Основи, 1998. – 492 с.
35. Маркс К. До критики політичної економії. Передмова / К. Маркс Ф. Енгельс. Твори. – Т.13.
36. Маркс К. Економічно-філософські рукописи 1844 року / К. Маркс Ф. Енгельс. Твори. – Т. 42.
37. Маркс К. Тези про Фейербаха / К. Маркс Ф. Енгельс. Твори. – Т.3.
38. Маркузе Г. Одномерный человек. / Г. Маркузе – М.: REFL – book, 1994. – 368 с.
39. Мартин Лютер. О светской власти / Л. Мартин // Избр.произв.- СПб.: Андреев и согласие 1994. – С.131–163.
40. Міл Дж.С. Про свободу: Есе / Дж.С. Міл// Пер. з англ. – К.: Видавництво Соломії Павличко “Основи”, 2001. – 463 с.
41. Ніцше Ф. Так казав Заратустра. Жадання влади / Ф. Ніцше// Пер. з нім. - К.: Основи: Дніпро, 1993. – 414 с.

42. Ортега-і-Гасет Х. Бунт мас. / Х. Ортега-і-Гасет // Вибрані твори / Перекл. з іспанської В. Бурггардта, В. Сахна, О. Товстенко. – К.: Основи, 1994. – С.15-139.
43. Печчеи А. Человеческие качества / А. Печчеи // Пер. с англ. О.В. Захаровой; Общ. ред. и послесл. Д.М. Гвишиани. – М.: Прогресс, 1980. – 302 с.
44. Платон. Государство / Платон // Соч.: В 4 т. / Пер. с древнегреч.; Общ. ред. А.Ф. Лосева, В.Ф. Асмуса, А.А. Тахо-Годи; Авт. вступ. ст. и ст. в примеч. А.Ф. Лосев; Примеч. А.А. Тахо-Годи. – М.: Мысль, 1994. – Т.3. – С.7–420.
45. Поппер К. Відкрите суспільство і його вороги. / К. Поппер // Пер. з англ. – К.: Основи, 1993. – Т.1: У полоні платоніських чарів. – 1994. – 445 с.; Т.2: Спалах пророцтва: Гегель, Маркс та послідовники. – 1994. – 495 с.
46. Поппер К. Логика и рост научного знания: Избр. работы. / К. Поппер// Пер. с англ. / Сост., общ. ред и вступит. ст. В.Н. Садовского. – М.: Прогресс, 1983. – 606 с.
47. Рассел Б. Почему я не христианин. / Б. Рассел// Сост., автор предисл. и прим. А.А. Яковлев. – М.: Политиздат, 1987. – 334 с.
48. Рорти Р. Философия и зеркало природы / Р.Рорти// Пер. с англ. В.В.Целищева. – Новосибирск: Изд-во Новосиб. ун-та, 1997. – 320 с.
49. Руссо Ж.Ж. Об общественном договоре / Ж.Ж. Руссо // Антология мировой философии: В 4 т. – М., 1970. – Т.2
50. Сартр Ж.П. Экзистенциализм - это гуманизм / Ж.П. Сартр // Сумерки богов. Сост. и общ. ред. А.А. Яковлева: Перевод. – М.: Политиздат, 1990. – С.319-344
51. Сковорода Г. С. Сад божественных песней/ Г.С. Сковорода // Твори: у 2-х т. – К.: АТ «Обереги», 1994. – Т. 1. – 528 с.;
52. Сковорода Г.С. Кольцо. Разговор дружеский о душевном мире / Г.С. Сковорода// Там само.
53. Соловьев Вл. Оправдание добра / Вл. Соловьев // Соч. в 2-х т. – Т.1 / Сост., общ. ред. и вступ. ст. А.Ф. Лосева и А.В. Гулыги; Примеч. С.Л. Кравца и др. – М.: Мысль 1989. – 892 с.
54. Спиноза Б. Этика / Б. Спиноза// Избранные произв.: В 2-х т. (Общ. ред. и вступит. статья В.В. Соколова) – М.: Госполитиздат, 1957. – Т.1 - 631 с.;
55. Тейяр де Шарден П. Феномен человека / П. Тейяр де Шарден// Пер. с фр. Н.А. Садовского, предисл. и комментарии Б.А. Старостина. – М.: Наука, 1987. – 240 с.
56. Тойнбі А.Дж. Дослідження історії. / А.Дж. Тойнбі – Т. 1 / Пер. з англ. В. Шовкуна. – К. Основи, 1995. – Т.1. – 614 с., Т.2 / Пер. з англ. В. Митрофанова, П. Тарашука. – 406 с.
57. Фейербах Л. Сущность христианства / Л. Фейербах// Сочинения: В 2 т. Пер. с нем. / Ин-т философии. – М. Наука 1995. – Т.2. – 425 с.
58. Франк С.Л. Духовные основы общества. / С.Л. Франк - М.: Республика, 1992. – 511 с. – (Мыслители XX в.).
59. Франко І. Мислі об еволюції в історії людськості / І. Франко // Збір тв.: У 50 т. – К., 1986. – Т.45.
60. Фрейд З. Введение в психоанализ: Лекции./ З.Фрейд; Под. ред. Е.Е. Соколовой и Т.В. Родионовой: Пер. с нем. – СПб.: Азбука–классика, 2004. – 480 с.
61. Фромм Э. Бегство от свободы. / Э. Фромм // (Общ. ред. и послесловие П.С. Гуревича) – М.: Прогресс, 1990. – 272 с.
62. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук. / М. Фуко// Пер. с фр. В.П. Визгина, Н.С. Автономовой. Вступ. ст. Н.С. Автономовой. – СПб.: А-сэд, 1994. – 406 с.
63. Хайдеггер М. Время и бытие. / М. Хайдеггер // Сост., пер., вступ. ст., коммент. и указ. В.В. Бибикина. – М.: Республика, 1993. – 447 с.
64. Швейцер А. Благоговение перед жизнью / А. Швейцер // Пер. с нем. - Сост. и посл. А.А. Гусейнова; Общ. ред. А.А. Гусейнова и М.Г. Селезнева. – М. Прогресс, 1992. – 576 с.
65. Шопенгауэр А. Мир как воля и представление / А. Шопенгауэр // Собр. соч. в пяти томах. Т.1. Перд с нем. Ю.И. Айхенвальда. – М.: Московский Клуб, 1995. – 395 с..
66. Шпенглер О. Закат Европы. / О. Шпенглер // Очерки мифологии мировой истории. Т.1. Гештальт и действительность / Пер. в нем., вступ. ст. и примеч. К.А. Свасьяна. – М.: Мысль, 1993. – 663 с.; Т.2. Всемирно-исторические перспективы / Пер. с нем. и примеч. И.И. Маханькова. – М.: Мысль, 1998. – 606 с.
67. Юркевич П.Д. 3 науки про людський дух / П.Д. Юркевич // Вибране / Упоряд. А.Г. Тихолаз - К.: Абрис, 1993.
68. Ясперс К. Смысл и назначение истории./ К. Ясперс// Пер. с нем. 2-е изд. – М.: Республика, 1994. – 527 с.

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ:

Під час іспиту **вступникам забороняється користуватися будь-якою допоміжною літературою як в паперовому, так і в електронному вигляді та будь-якими іншими джерелами інформації (мережею Інтернет тощо), а також технічними засобами.**

Критерії оцінювання відповідей вступника:

1. Рівень сформованості методологічної культури вступника.
2. Якість володіння змістом теорій, смислове використання під час відповіді основних концептів теми.
3. Адекватність розуміння та відповідність презентації сучасної філософської проблематики.

Зразок екзаменаційного білета

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 00

вступного іспиту на третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти для здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю – 033 Філософія

1. Філософські погляди Платона.
2. Рух як атрибут буття. Рух та розвиток. Основні моделі розвитку.
3. Культура та цивілізація: співвідношення понять та феноменів.

Затверджено Вченою радою факультету соціології і права протокол №
від _____ 20__ р.

Голова
атестаційної комісії _____ А.А.Мельниченко
(підпис)

Голова
підкомісії _____ Б.В.Новіков
(підпис)

РОЗРОБНИКИ:

Новіков Борис Володимирович, доктор філос. наук, професор,
завідувач кафедри філософії НТУУ «КПІ»

Федорова Ірина Ігорівна, канд. філос. наук, професор,
професор кафедри філософії НТУУ «КПІ»

Покулита Ірина Костянтинівна, канд. філос. наук, доцент,
доцент кафедри філософії НТУУ «КПІ»

Свідло Тетяна Миколаївна, канд. філос. наук, доцент,
доцент кафедри філософії НТУУ «КПІ»

Щириця Тетяна Володимирівна, канд. філос. наук, доцент,
доцент кафедри філософії НТУУ «КПІ»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 00

вступного іспиту на третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти для здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю – 033 Філософія

1. Філософські погляди Платона.
2. Рух як атрибут буття. Рух та розвиток. Основні моделі розвитку.
3. Культура та цивілізація: співвідношення понять та феноменів.

Затверджено Вченою радою факультету соціології і права протокол №
від _____ 20__ р.

Голова
атестаційної комісії _____ А.А.Мельниченко
(підпис)

Голова
підкомісії _____ Б.В.Новіков
(підпис)

РОЗРОБНИКИ:

Новіков Борис Володимирович, доктор філос. наук, професор,
завідувач кафедрою філософії НТУУ «КПІ»

Федорова Ірина Ігорівна, канд. філос. наук, професор,
професор кафедри філософії НТУУ «КПІ»

Покулита Ірина Костянтинівна, канд. філос. наук, доцент,
доцент кафедри філософії НТУУ «КПІ»

Свідло Тетяна Миколаївна, канд. філос. наук, доцент,
доцент кафедри філософії НТУУ «КПІ»

Щириця Тетяна Володимирівна, канд. філос. наук, доцент,
доцент кафедри філософії НТУУ «КПІ»

